

คำวินิจฉัย (พิตวา) จุฬาราชมนตรี ที่ 10/2556

เรื่อง การถ่ายเลือดและการบริจาคเลือด

คำถาม : การถ่ายเลือดและการบริจาคเลือดมีข้อชี้ขาดอย่างไร อนุญาตให้มุสลิม
กระทำหรือไม่ ?

ข้อมูลประกอบคำวินิจฉัย

เลือด (โลหิต) คือของเหลวชนิดหนึ่ง ปกติมีสีแดงอยู่ในหลอดเลือดและหัวใจของคน และสัตว์ ประกอบด้วยน้ำเลือดและเม็ดเลือด ส่วนที่เป็นสีแดงเกิดจากสีในเม็ดเลือดแดง (1) เลือด (โลหิต) มีความสำคัญมากในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และตามข้อเท็จจริงของ วิทยาศาสตร์การแพทย์ มนุษย์ยังไม่สามารถคิดค้นสิ่งทดแทนเลือดของมนุษย์ได้ และเลือด ของสัตว์ก็ไม่เหมาะสมในการนำมาใช้ทดแทนเลือดของมนุษย์ในการถ่ายเลือด เนื่องจากเลือด ของสัตว์มีองค์ประกอบและคุณสมบัติที่แตกต่างจากเลือดของมนุษย์ พระองค์อัลลอฮ์ ﷺ ทรง สร้างเลือดในร่างกายของมนุษย์เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) เลือดที่อยู่ในระบบการไหลเวียนทำ หน้าที่ในการถ่ายเทสารอาหารและออกซิเจนให้แก่เซลล์ในร่างกาย และ 2) เลือดสำรองที่อยู่ใน ใต้บ ม้าม เป็นต้น เลือดตามลักษณะที่สองนี้จะเป็นเลือดที่ถูกนำมาใช้ทดแทนเลือดในส่วน ที่สูญเสียไปจากร่างกาย เซลล์ซึ่งอยู่ในกระแสเลือด ที่เรียกว่าเม็ดเลือด หรือเม็ดโลหิต มี 2 ชนิด คือ เม็ดเลือดแดง มีหน้าที่นำออกซิเจนไปสู่เซลล์ในส่วนต่างๆ ของร่างกาย และเม็ด เลือดขาวมีหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและทำลายเชื้อโรคในร่างกาย ปัจจุบันในทางการแพทย์ มีการใช้เลือดของมนุษย์ในการรักษาผู้ป่วยที่มีอาการเกี่ยวกับภาวะเลือดผิดปกติ การผ่าตัด ผู้ป่วย และการถ่ายเลือดในกรณีฉุกเฉินของผู้ประสบอุบัติเหตุที่มีการเสียเลือดมาก ตลอดจน กรณีการเกิดภาวะแทรกซ้อนต่างๆ

ดังนั้น ตามข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ เมื่อมนุษย์ยังไม่สามารถคิดค้นสิ่งอื่น มาทดแทนเลือดของมนุษย์ได้ กอปรกับเลือดของสัตว์ก็ไม่สามารถนำมาใช้ทดแทนเลือด ของมนุษย์ได้ ดังที่กล่าวมาข้างต้น อันเป็นเหตุให้ไม่มีทางออกในเรื่องนี้ นอกจากการใช้เลือด

ของมนุษย์ในการรักษาผู้ป่วยโดยการถ่ายเลือดจากมนุษย์สู่มนุษย์เท่านั้น หรือโดยการให้เลือด มนุษย์แก่ผู้ป่วย หรือผู้ที่ประสบอุบัติเหตุที่มีการสูญเสียเลือด ซึ่งในหลายกรณีมีความจำเป็น ในการใช้เลือดจำนวนมาก การบริจาคเลือดจากญาติของผู้ป่วย หรือจากบุคคลที่เป็นอาสาสมัคร ให้แก่ผู้ป่วยโดยตรง หรือให้แก่ธนาคารเลือดหรือสถานพยาบาลจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เกิดขึ้นตามมา และเนื่องจากการถ่ายเลือดจากบุคคลที่มีสภาพร่างกายเป็นปกติไปยังผู้ป่วย ไม่เคยเป็นที่รู้จักในหมู่นักนิติศาสตร์อิสลามรุ่นก่อน เพราะการถ่ายเลือดเพิ่งจะถูกค้นพบราว คริสต์ศตวรรษที่ 18 / อีจเราะห์ศตวรรษที่ 12

คำวินิจฉัย

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحابه أجمعين ... وبعد :

นักนิติศาสตร์อิสลามมีความเห็นต่างกันในการอนุญาตให้ทำการรักษาด้วยการถ่าย เลือดเป็น 2 ทศนะ ดังนี้

ทศนะที่หนึ่ง ไม่อนุญาตให้ทำการรักษาด้วยการถ่ายเลือด โดยอาศัยหลักฐานจากอัล-กูรอาน และหะดีษ อาทิ อายะห์อัล-กูรอานที่ว่า

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةُ وَالِدَمُّ وَحَلْمُ الْخِنْزِيرِ ... ﴾ الآية

ความว่า “ซากสัตว์ เลือด และเนื้อสุกรเป็นที่ต้องห้ามเหนือพวกท่าน” (อัล-มาอิดะฮ์ : 3)

และหะดีษที่ว่า

إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالِدِّوَاءَ، وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوُوا وَلَا تَتَدَاوُوا بِحِرَامٍ

ความว่า “แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานโรคและยารักษาโรคลงมา และพระองค์ ทรงกำหนดยารักษาโรคเอาไว้สำหรับทุกโรค ดังนั้น พวกท่านจงเยียวยารักษา และพวกท่าน อย่าเยียวยารักษาด้วยสิ่งต้องห้าม” (อบูดาวูด : 3874)

อายะห์อัล-กูรอานและหะดีษมีนัยบ่งชี้ว่า ซากสัตว์ เลือด และเนื้อสุกรเป็นสิ่งต้องห้าม เมื่อ ปรากฏว่าเลือดเป็นสิ่งต้องห้ามก็ย่อมไม่อนุญาตในการเอาประโยชน์จากเลือดนั้น และนัยของหะดีษ ก็บ่งชี้ว่าไม่อนุญาตให้เยียวยารักษาด้วยบรรดาสิ่งต้องห้ามหรือสิ่งที่เป็นนะญิส ซึ่งเป็นทศนะของ ปวงประชาญ์ (ญุมฮูรอัล-อุละมาอ์) ⁽¹⁾ และเลือดหรือโลหิตเป็นนะญิสโดยไม่มีข้อขัดแย้งในมัซฮับ อัชชาฟีอี๊ ยกเว้นมีคำกล่าวของนักเทววิทยาอิสลาม (มุตะกัลลิมีน) บางคนที่มีทศนะว่าเลือดเป็น

(1) นัยลุลเอาวัฎฏอ; อัชชะกานีย์ : 9/93

สิ่งที่สะอาด ซึ่งเป็นทัศนะที่ไม่ได้รับการยอมรับในหมู่นักนิติศาสตร์อิสลาม (1)

และถึงแม้ว่าเลือดที่อยู่ในร่างกายตามภาวะปรกตินั้นจะไม่ใช่นะฆิส สิ่งที่เป็นนะฆิสนั้นมีบัญญัติห้ามมิให้นำมาใช้ประโยชน์หรือเอาประโยชน์จากสิ่งนั้น ดังนั้น การถ่ายเลือดจึงเป็นสิ่งต้องห้าม เพราะเป็นการเอาประโยชน์จากสิ่งที่ศาสนาบัญญัติห้ามไว้ และเมื่อเลือดเป็นนะฆิส เลือดจึงมีใช้สิ่งมีค่าหรือทรัพย์สินที่ประเมินราคาได้ เหตุนี้จึงไม่อนุญาตให้มีการบริจาคเลือด ตลอดจนการซื้อ-ขายเลือด นอกจากนี้เลือดในร่างกายของมนุษย์ยังถือเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งเป็นที่ต้องห้ามในการเอาประโยชน์จากส่วนหนึ่งส่วนใดของมนุษย์ (2)

ทัศนะที่สอง อนุญาตให้เยียวรักษาด้วยการถ่ายเลือด (โลหิต) โดยอาศัยหลักฐานจากอัล-กุรอานที่ระบุว่า

﴿ وَمَا جَعَلْ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۗ الْآيَةَ ﴾

ความว่า “และพระองค์มิได้ทรงกำหนดหนือพวกท่านในศาสนาให้มีความยากลำบากอันใดเลย” (อัล-ฮัจญ์ : 78)

อายะฮ์ดังกล่าวได้ขจัดความลำบากและอุปสรรคให้แก่ผู้ป่วยและผู้ที่มีลักษณะเดียวกัน ตลอดจนอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ป่วยในการมีหนทางที่จะออกจากความลำบาก สู่ความกว้างขวางของสิ่งที่ศาสนาอิสลามมีบัญญัติเอาไว้ในเรื่องการรักษาเยียวยา ถึงแม้ว่าจะต้องมีการใช้เลือดก็ตาม ทั้งนี้เพื่อเป็นการขจัดความลำบากและป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิตของผู้ป่วย ซึ่งสิ่งนี้เป็นหนึ่งจากบรรดาเป้าหมายของหลักนิติธรรมอิสลามโดยรวม กล่าวคือการรักษาชีวิตมิให้เกิดการสูญเสียชีวิต และไม่มีข้อสงสัยอันใดที่ว่า เลือดเป็นสื่อหนึ่งในการช่วยชีวิต และการสละหรือบริจาคเลือดให้แก่ผู้ป่วยยังถือเป็นการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งอิสลามส่งเสริมให้ผู้ศรัทธาได้กระทำอีกด้วย ดร.ยูซุฟ อัล-กอรฎอวีย์ มีทัศนะว่า หนึ่งในบรรดาการบริจาคที่ได้รับการพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่ดี อันเป็นที่ทราบกัน คือการที่บุคคลทำการบริจาคส่วนหนึ่งจากร่างกายของเขาซึ่งเป็นส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและไม่มีอันตรายต่อผู้นั้น อาทิ การบริจาคส่วนหนึ่งจากเลือดของเขาให้แก่สถานพยาบาลบางแห่งหรือธนาคารเลือด เพื่อเป็นเลือดสำรองสำหรับบรรดาผู้ที่ต้องการเลือดในการผ่าตัด ในกรณีดังกล่าวเป็นการสงเคราะห์ผู้ประสบภัย บรรเทาทุกข์แก่ผู้ตกอยู่ในภาวะวิกฤติ และเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไป (3)

(1) อัล-มัจญมูฮ์ ชัรฮุลมุฮัซซิบ; อัน-นะวะวาวีย์ : 2/575-576

(2) สรุปความจาก บทความวิชาการ เรื่อง ข้อชี้ขาดทางศาสนบัญญัติว่าด้วยการถ่ายเลือด อัล-หุกม์อัช-ชัรียะฮ์ นักนิติศาสตร์ www.med-ethics.com อินายะฮ์อัค-ลาเกียตอัล-มิฮันอัศ-ศิฮียะฮ์

(3) พะตาวา มุอาคิเราะฮ์; ดร.ยูซุฟ อัล-กอรฎอวีย์ : 3/665

นักวิชาการฝ่ายนี้ได้อาศัยหลักฐานจากหะดีษที่มีรายงานเกี่ยวกับการกรอกเลือดของท่านเราะซูล ﷺ ซึ่งระบุว่าท่านเคยกรอกเลือดและจ่ายค่าจ้างให้แก่ผู้ทำการกรอกเลือด (1) ตลอดจนมีทัศนะของนักนิติศาสตร์อิสลามที่เห็นพ้องว่าอนุญาตให้ทำการรักษาด้วยการกรอกเลือด (2) โดยอธิบายว่า ท่านเราะซูล ﷺ ได้วางบัญญัติการรักษาด้วยการกรอกเลือด อันเป็นการถ่ายเลือดออกจากร่างกาย เหตุนั้นจึงเป็นที่อนุญาตในการนำเอาเลือดเข้าสู่ร่างกายของผู้ที่ต้องการรับเลือด โดยมีประเด็นของการรักษาพร้อมกันทั้ง 2 กรณี (3) และนักวิชาการบางท่านที่สังกัดมัซฮับอัล-ฮนะฟีและมัซฮับอื่นๆ มีคำวินิจฉัยว่า อนุญาตให้ดื่มเลือด บัสสวะ และกินซากสัตว์ได้เพื่อการรักษา ตามการวินิจฉัยของแพทย์ที่เชื่อถือได้ ว่าเป็นเหตุให้หายจากการป่วย และไม่พบว่ามีสิ่งที่ไม่อนุญาตอื่นมาทดแทนสิ่งดังกล่าว (4) ตลอดจนมีการถ่ายทอดอิญญ์มาว่า อนุญาตให้กินสิ่งที่เป็นเนะญิสทั้งหลาย เช่น เลือด และสิ่งที่มีความหมายเดียวกันสำหรับผู้ตกอยู่ในภาวะจำเป็นชั้นอุกฤษฏ์ (5)

ทั้งนี้ในภาวะของผู้ป่วยที่มีอาการผิดปกติเกี่ยวกับเลือดซึ่งต้องได้รับการถ่ายเลือด และในภาวะการสูญเสียเลือดจากอุบัติเหตุซึ่งมีความจำเป็นในการปฐมพยาบาลและการรักษาด้วยเลือด รวมถึงภาวะอุกฤษฏ์อื่นๆ เช่น กรณีเกิดสงคราม และเกิดสาธารณภัยที่มีความจำเป็นในการใช้เลือดสำรองจากธนาคารเลือดที่ได้จากการบริจาคเลือดจากผู้มีจิตอาสา ทั้งหมดที่กล่าวมาย่อมถือเป็นภาวะคับขันและมีความจำเป็นในชั้นอุกฤษฏ์ ซึ่งมีบัญญัติทางศาสนารองรับว่าสามารถกระทำได้อาทิกฎเกณฑ์ทางนิติศาสตร์อิสลามที่ว่า

الضُّرُورَاتُ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ

“ความจำเป็นชั้นอุกฤษฏ์ยอมทำให้บรรดาสิ่งต้องห้ามเป็นที่อนุมัติ” (6)

และกฎเกณฑ์ทางนิติศาสตร์ที่ระบุว่า

الضُّرُورَاتُ تُقَدَّرُ بِقَدْرِهَا

“ความจำเป็นชั้นอุกฤษฏ์จะถูกประเมินตามขนาดของความจำเป็นที่อุกฤษฏ์นั้น” (7)

(1) พิตหุลบารีย์ : 10/53, ซัรฮุนนะวาวีย์ อะลา เศาะเฮียะห์มุสลิม : 14/192

(2) เมอ์ซุอะฮ์ อัล-อิญญ์มาอ์; ดร.สะอ์ดีอ์อูหะบีบ : 1/415

(3) ฟิกฮุลเกาะฎอญา อัล-ฎิบียะฮ์ อัล-มุอาติเราะฮ์; ศาสตราจารย์อะลี อัล-กูรอฮ์ดามีฮ์, ศาสตราจารย์อะลี อัล-มุฮัมมะดีฮ์ : หน้า 545

(4) ฮาซียะฮ์ อิบนิ อิบิดีน : 5/283

(5) เมอ์ซุอะฮ์ อัล-อิญญ์มาอ์ : 1/115

(6) ซัรฮุลเกาะวาอิด อัล-ฟิกฮียะฮ์; ซัยด์ อะห์มัด อิบนิ ซัยด์ มุฮัมมัด อัซ-ซุรกอ : หน้า 185

(7) อ่างแล้ว : หน้า 187

และการเป็นที่ต้องห้ามของเลือดเนื่องจากเป็นนะญิส ซึ่งห้ามในการเอาประโยชน์จากสิ่งที่เป็นนะญิสจะไม่ถูกนำมาพิจารณาในกรณีของการรักษา ตามทัศนะของนักวิชาการที่ระบุว่า

إِنَّ الْحُرْمَةَ تَسْقُطُ عِنْدَ الْإِسْتِشْفَاءِ

“แท้จริงความเป็นที่ห้ามจะไม่ถูกนำมาพิจารณาขณะทำการรักษาผู้ป่วย”

และเมื่อพิจารณาถึงภาวะความต้องการเลือดเพื่อการรักษาผู้ป่วยในสถานพยาบาล และการมีเลือดสำรองในภาวะฉุกเฉินของหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ เช่น โรงพยาบาลของรัฐและธนาคารเลือด เป็นต้น การตอบสนองความต้องการดังกล่าวมีเพียงการบริจาคเลือดจากผู้มีจิตอาสาเท่านั้น ทั้งนี้หากสถานพยาบาลหรือธนาคารเลือดไม่สามารถรับการบริจาคเลือด เพื่อสำรองเอาไว้เพียงพอก็จะกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่มีชีวิตของผู้ป่วยหรือผู้ประสบอุบัติเหตุเป็นเดิมพัน ความต้องการในการรับบริจาคเลือดในกรณีดังกล่าว ย่อมเข้าอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ทางนิติศาสตร์อิสลามที่ว่า

إِنَّ الْحَاجَةَ تُنْزِلُ مَنْزِلَةَ الضَّرُورَةِ مَا دَامَتْ مُتَعَيِّنَةً

“แท้จริงความต้องการย่อมถูกนำลงมาอยู่ในสถานะเดียวกันกับภาวะฉุกเฉิน トラบที่ความต้องการนั้นเป็นกรณีที่เจาะจงแน่นอน” (1)

ซึ่งในกรณีนี้ก็คือ เลือดที่เป็นที่ต้องการในภาวะฉุกเฉินซึ่งไม่มีทางอื่นที่จะได้มาเพียงพอเพื่อการสำรองนอกจากการบริจาคเลือดของผู้มีจิตอาสาเท่านั้น

ในการประชุมรอบที่ 4 ของสภานิติศาสตร์อิสลาม ณ เมืองญิดดะฮ์ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย ระหว่างวันที่ 18-23 กุมภาพันธ์ อัล-อาคิเราะฮ์ ฮ.ศ.1408/611 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1988 มีแถลงการณ์ฉบับที่ 1 เรื่อง “การที่มนุษย์ใช้ประโยชน์จากอวัยวะในร่างกายของผู้อื่นทั้งที่มีชีวิตหรือเสียชีวิตแล้ว” ในข้อที่สองระบุว่า อนุญาตให้ถ่ายอวัยวะจากร่างกายของมนุษย์ไปยังร่างกายของมนุษย์ผู้อื่นได้ หากปรากฏว่าอวัยวะนั้นมีการสร้างขึ้นใหม่โดยอัตโนมัติ เช่น เลือดและผิวหนัง เป็นต้น โดยกรณีดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขที่ว่า ผู้ยอมสละอวัยวะนั้น มีนิติภาวะที่สมบูรณ์ และมีเงื่อนไขตามศาสนบัญญัติอย่างเป็นรูปธรรมครบถ้วน (2) และส่วนหนึ่งจากบรรดานักวิชาการร่วมสมัยที่มีทัศนะว่าอนุญาตให้ถ่ายเลือดและบริจาคเลือดได้ โดยมีเงื่อนไขข้างต้น ได้แก่ ชัยค์ มุฮัมมัด มุตะวัลลีฮ์อัช-ชะอรัวีย์ (3) ชัยค์ อับดุลอะซีซอิบนุ อับดิลลาฮ์อิบนิ บ้าซ (4) ชัยค์มุฮัมมัด อัล-หะซัน

(1) ชัยค์อุลเกาะวาอิด อัล-ฟิกฮียะฮ์; ชัยค์ อะห์มัด อิบนุ ชัยค์ มุฮัมมัด อัช-ซุรกอ : หน้า 209

(2) อัล-ฟิกฮุลอิสลามีย์ ว่า อะดิลละตุฮฺ; ดร.วะฮ์บะฮ์ อัช-ชูฮ์บียะฮ์ : เล่มที่ 9 (ภาคผนวก) หน้า 523

(3) อัล-ฟะตาวา ลิช-ชะอรัวีย์; รวบรวมโดย ดร.อัล-ศัยยิดอัล-ญะมีลียะฮ์ : หน้า 30, 403

(4) อ้างจาก www.binbaz.org.sa

อัด-ตะดู อัซ-ซันกีฎีย์ ⁽¹⁾ ดร.ยูซุฟ อัล-กอรวูวีย์ ⁽²⁾ และซัยด์ อับดุลหัยย์ยูซุฟ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยคาร์ทุม ประเทศซูดาน เป็นต้น

ส่วนเงื่อนไขที่นักวิชาการฝ่ายนี้กำหนดเอาไว้ได้แก่

- 1) กรณีดังกล่าวต้องมีความจำเป็นในชั้นอุกฤษฏ์ (อัญ-ฎะเราะฮ์) หรือมีความต้องการ (อัล-หาญะฮ์) ที่จะต้องมีการถ่ายเลือดและการรับบริจาคเลือด
- 2) ไม่ปรากฏว่ามีสิ่งอื่นมาทดแทนในการรักษาผู้ป่วยนอกจากเลือด
- 3) ผู้บริจาคเลือดไม่ได้รับอันตรายใดๆ อันเป็นผลมาจากการบริจาคเลือดนั้น
- 4) ผู้บริจาคเลือดมีความยินยอมโดยสมัครใจ
- 5) คุณภาพของเลือดที่มีการถ่ายหรือการบริจาคต้องมีสภาวะเป็นปกติ และได้รับการเก็บรักษาตามกระบวนการจัดเก็บรักษาของห้องแล็บเป็นอย่างดี
- 6) การถ่ายเลือดและการบริจาคเลือดต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของแพทย์ผู้ชำนาญการ
- 7) ต้องได้รับการยืนยันจากแพทย์ผู้ชำนาญการว่าอัตราการความสำเร็จในการถ่ายเลือด หรือการใช้เลือดเพื่อการรักษาผู้ป่วยนั้นมีความเป็นไปได้สูง
- 8) การถ่ายเลือดหรือการดึงเลือดจากผู้บริจาคต้องเป็นไปตามขนาดที่มีความจำเป็นเท่านั้น ⁽³⁾

พิจารณาแล้ว จึงมีคำวินิจฉัย ให้นำหนักแก่ทัศนะของนักวิชาการฝ่ายที่สอง ซึ่งถือว่าการถ่ายเลือดและการบริจาคเลือดตามเงื่อนไขข้างต้น เป็นสิ่งที่อนุญาตให้มุสลิมกระทำได้ เนื่องจากมีความสอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบันที่มีหลักนิติธรรมอิสลามรองรับ

والله اعلم بالصواب

อาคิส พัทธ์คัมพล

จุฬาราชมนตรี

(1) อ้างจาก islamway.net/fatwa

(2) พะตาวา มุอาคิเราะฮ์ : 3/665

(3) ฟิกฮุลเกาะฎอยา อัญ-ฎิบียะฮ์ อัล-มุอาคิเราะฮ์ : หน้า 547